

Inleiding

Het is algemeen erkend dat de wortels van de hedendaagse Westerse beschaving liggen in het Middellandse Europa van ruim 2000 jaar geleden. Door de tijd heen is vaak met bewondering en weemoed naar de Grieks-Romeinse beschaving gekeken en velen claimden de voortzetting van deze cultuur te waarborgen. Zelfs in de achttiende en negentiende eeuw beleefde de Griekse cultuur een heropleving in Europa in de vorm van de Romantiek en nog in de twintigste eeuw wist Mussolini zijn volk voor zich te winnen met beloftes van terugkeer naar de glorieuze Romeinse tijd.

De Grieks-Romeinse cultuur wordt in tijd deze vaak als een geheel gezien, wat goedbeschouwd niet correct is. De hoogtijdagen van Griekenland lagen in de vijfde en vierde eeuw voor Christus in Athene, terwijl Rome haar macht pas drie eeuwen later begon te vestigen en het toppunt van macht hier in de eerste en tweede eeuw na Christus lag. De Grieken stonden bekend om hun filosofie en hun hoogstaande cultuur, terwijl de Romeinen van oorsprong boeren waren die macht wisten te vergaren door middel van oorlogen en verovering.

Toch is er een verklaring voor de vereniging van beide culturen en deze ligt in het Hellenisme. In de jaren dertig van de vierde eeuw werd de koning van Macedonië, Phillipos II, vermoord en opgevolgd door zijn zoon Alexander. Dit was het begin van een nieuw tijdperk. Binnen zes jaar tijd had Alexander het machtige Perzische rijk verslagen en in de jaren daarop trok hij met zijn immer groeiende leger het oosten in, waar hij uiteindelijk tot in India zou komen. Na de dood van Alexander de Grote in 323 v. Christus viel het immense rijk uiteen in de oorlogen tussen zijn generaals. In de Diadochenrijken (*diadochoi* letterlijk: opvolgers) die ontstonden, waaronder (de grootste) het Seleucidenrijk in het voormalige Perzische gebied, het Antigonidenrijk in Macedonië en het Ptolemaeënrijk in Egypte, leefde de Griekse cultuur voort.

Met de uiteindelijke val van deze rijken, door Rome in de eerste en tweede eeuw voor Christus veroorzaakt, was de periode die het Hellenisme wordt genoemd ten einde gekomen. Maar het Hellenisme leefde als cultuurstroming voort. De samenkomst van de Macedonisch-Griekse cultuur met de Oosterse beschavingen veroorzaakte acculturatieprocessen die resulteerden in de ontwikkeling van een nieuwe cultuur, die wij nu het Hellenisme noemen. Griekse generaals werden afgebeeld als Perzische

heersers en in India hebben we beelden teruggevonden waarin duidelijk Griekse invloeden zijn te ontdekken. Het is deze cultuur die de Romeinen hebben overgenomen toen zij de rijken in het Oosten onderwierpen en het is ook deze cultuur die wij heden ten dage beschouwen als de grondslag van de Westerse beschaving.

In dit themanummer zal zowel aandacht worden besteed aan het Hellenistische Rijk zelf als aan de invloed van het Hellenisme op de antieke wereld. In het eerste artikel van dit nummer wordt de ontwikkeling van het ambigue begrip Hellenisme en de betekenis van deze term door Reinhard Bichler onder de loep gelegd. Het tweede artikel van Rolf Strootman vertelt over het mecenaat aan het Ptolemaeïsche hof en over de enorme bloei in de cultuur en wetenschap die hierdoor plaatsvond. De identiteit van de poleis in de periode na het overlijden van Alexander staat centraal in het artikel van Onno van Nijf. Hij laat hierin zien dat de Griekse poliscultuur in deze periode juist aan een enorme opmars begon en niet, zoals traditioneel gedacht wordt, een stille dood stierf. In het vierde thema artikel behandelt Frits Naerebout de Romeinse keizercultus in Egypte om aan te tonen hoe acculturatie tussen Rome en de Hellenistische wereld plaatsvond. Het laatste artikel van Willem Aerts laat zien hoe de ideologie van de persoon van Alexander de Grote na zijn dood doorleefde, onder andere in de Alexanderromans, die van de derde eeuw voor Christus tot de dertiende eeuw na Christus werden geschreven.

Het supplement opent met de Hoog van de Toren waarin Jasper van de Kamp de wenselijkheid en noodzaak van referenda in twijfel trekt. In de rubriek 'Persoonlijkheden' schetst Wouter Hulstijn een beeld van de erfenis die Franse staatsman Guizot heeft nagelaten. Tenslotte vertelt Ed van der Vliet in zijn bijdrage over de Harpalos-affaire die in Athene plaatsvond ten tijde van de overheersing door Alexander de Grote, die ons inzicht kan bieden in de Atheense democratie.

De redactie wenst u veel leesplezier